

Fruen fra havet (1888) is een van de eerste stukken uit een nieuwe periode in het werk van Ibsen: het sociaal-kritische element verdwijnt voor een deel naar de achtergrond en maakt plaats voor een grote interesse voor het individuele gevoelsleven. Net als in Et dukkehjem staat een huwelijks crisis centraal in Fruen fra havet, maar nu ligt de oorzaak van die crisis niet (alleen) in de inferieure maatschappelijke positie van de vrouw.



Affiche voor een opvoering van Fruen fra havet in Arendal in 1889

Ellida Wangel is de tweede vrouw van districtarts Wangel. Na haar huwelijk is ze met haar echtgenoot van haar woning bij de open zee (ze is de dochter van een vuurtorenwachter) naar zijn woning aan een fjord verhuisd.

### Wangel

Ellida hører til havfolket (...) Har De ikke lagt merke til, at de mennesker der ute ved det åpne hav er liksom et folk for sig selv? Det er nesten som om de levde havets eget liv. Der er bølgegang – og ebbe og flod også – både i deres tenkning og i deres fornemmelser. Og så lar de sig aldri omplante. Å, jeg skulle jo ha betenkt det før. Det var en ren forsyndelse imot Ellida å ta henne bort der ute fra og flytte henne hit inn! (4. akt)

### Wangel

Ellida is een vrouw van de zee. (...) Is het je niet opgevallen dat de mensen die daarbuiten aan de open zee wonen als het ware een volk apart zijn? Het lijkt wel alsof ze het ritme van de zee volgen. Er zitten hoge golven – en eb en vloed – in hun gedachten en in hun gevoelens. En ze voelen zich nergens anders thuis. Och, ik had dat eerder moeten beseffen. Het was helemaal verkeerd van me om haar daar weg te halen en hiernaar toe te brengen.

Hun enig kind (Wangel heeft ook nog twee halfvolwassen dochters uit zijn eerste huwelijk) stierf kort na de geboorte. Nu, enige jaren later, maakt dokter Wangel zich zorgen over de mentale toestand van zijn vrouw, een toestand die de dag van vandaag waarschijnlijk als manisch-depressief omschreven zou worden:

Wangel

Jeg var nu nettopp oppe hos henne og da forekom hun mig ganske rolig. Men bak alle hennes stemninger ligger der noe dulgt, som det er mig umulig å komme på det rene med. Og så er hun jo så foranderlig, så uberegnelig, så plutselig vekslende.  
(4. akt)

Wangel

Ik was net nog bij haar en ze leek me kalm. Maar achter al haar stemmingen ligt iets verborgen dat ik niet kan bevatten. En ze is zo onstandvastig, zo onberekenbaar, zo onvoorspelbaar.

De oorzaak zoekt Wangel eerst in de relatie binnen het gezin:

Wangel

Men du tar feil allikevel. For deg står det nesten som om barnas mor var levende ennu. Som om hun var usynlig til stede iblant oss. Du tror at mitt sinn er delt like imellem deg og henne. Den tanke er det som opprører deg. Du ser liksom noe usedelig i vårt forhold. Derfor er det at du ikke lenger kan – eller ikke lenger vil leve med meg som min hustru.  
(2. akt)

Wangel (*tegen Ellida*)

Je hebt het wel verkeerd voor. Voor jou lijkt het bijna alsof de moeder van mijn kinderen nog leeft, en dat ze hier – weliswaar onzichtbaar – aanwezig is. Je denkt dat mijn gevoelens evenzeer naar haar als naar jou uitgaan, en dat verontrust je. Het lijkt alsof je iets onzedigs in onze relatie ziet. Daarom kun of wil je niet langer met mij als man en vrouw leven.

Maar dan vertelt Ellida hem dat ze ooit korte tijd "verloofd" is geweest met een zeeman die daarna moest vluchten omdat hij een moord begaan had. Deze man had (en heeft nog altijd) een zeer grote invloed op haar: voor Ellida staat hij voor vrijheid en zelfontplooiing. Haar verhouding met hem heeft ze geïdealiseerd:

Wangel

Hva talte I da om?

Ellida

Vi talte mest om havet.

Wangel

Ah! Om havet altså?

Ellida

Om storm og om stille. Om mørke netter på havet. Havet på de glitrende solskinsdager talte vi også om. Men mest

Wangel

Waarover praatten jullie toen?

Ellida

We praatten vooral over de zee.

Wangel

Ah! Over de zee dus?

Ellida

Over storm en stilte. Over donkere nachten op zee. En we hadden het ook over dagen waarop de zee glinstert in de

talte vi om hvalene og om springerne og om selene, som pleier å ligge der ute på skjærene i middagsvarmen. Og så talte vi om måkene og ørnene og alle de andre sjøfuglene, som du vet. - Tenk, - er ikke det underlig, - når vi talte om sånt noe, så sto det for meg som om både sjødyrene og sjøfuglene var i slekt med ham.  
(2. akt)

zon. Maar het meest praatten we over de walvissen, de tuimelaars en de zeehonden, die de rotsen bevolken wanneer het 's middags warm is. En we hadden het ook over de meeuwen en de arenden en alle andere zeevogels, je weet wel. En stel je voor, het klinkt merkwaardig, maar wanneer we het daar over hadden, dan kwam het me voor alsof hij verwant was met de zeedieren en de zeevogels.

Later komen Wangel en Ellida's oud-leraar Arnholm, door Wangel geïnviteerd in een poging om Ellida op te monteren, nog op die fascinatie terug:

Arnholm

Hvorledes forklarer De nu egentlig den makt som denne fremmede mann øver over henne?

Arnholm

Hoe verklaar je nu eigenlijk de macht die deze vreemdeling over haar heeft?

Wangel

Hm, kjære venn, der torde være sider ved den sak som ikke lar seg forklare.

Wangel

Wel, m'n beste vriend, er zitten aspecten aan deze zaak die zich niet verklaren laten.

Arnholm

Noe som i og for seg er uforklarlig, mener De? Aldeles uforklarlig?

Arnholm

Je bedoelt dat het niet te verklaren valt? Gewoonweg onverklaarbaar is?

Wangel

I alle fall uforklarlig inntil videre.  
(4. akt)

Wangel

Voorlopig in elk geval onverklaarbaar.

Voor hij wegluchtte bezwoer de zeeman Ellida om hem trouw te blijven: eens zou hij terugkeren. Door haar huwelijk met Wangel voelt het voor Ellida alsof ze die belofte verbroken heeft:

Wangel (*dempt*)

Hvorfor er det da at du i all denne tid ikke har villet leve med meg som min hustru?

Wangel (*zacht*)

Waarom heb je dan al die tijd niet met me willen leven als mijn vrouw?

Ellida

Det er for den redsels skyld som står av den fremmede mann.

Ellida

Vanwege de angst die die vreemde man me inboezemt.

Wangel

Redsel?

Wangel

Angst?

Ellida

Ellida

Ja, redsel. En redsel så gruffull som jeg synes bare havet kan ha den.  
(2. akt)

Haar huwelijk met Wangel ziet ze nu zo:

Ellida

Hør nu, Wangel, det nytter ikke at vi går her lenger og lyver for oss selv – og for hinannen.

Wangel

Gjør vi da det! Lyver vi, sier du!

Ellida

Ja, vi gjør. Eller - vi fordølger sannheten i alle fall. For sannheten - den rene, skjære sannhet er jo dog det, - at du kom der ut og - og kjøpte meg.

Wangel

Kjøpte! Sier du - kjøpte!

Ellida

Å, jeg var jo ikke et hår bedre enn du. Jeg slo til. Gikk hen og solgte meg til deg.

Wangel (*ser smertefull på henne*)

Ellida, har du virkelig hjerte til å kalle det så?

Ellida

Men er der da noe annet navn for det! Du kunne ikke lenger bære tomheten i ditt hus. Du så deg om efter en ny hustru...

Wangel

Og efter en ny mor for barna, Ellida.

Ellida

Kanskje det også – sånn ved siden av. Skjønt - du visste jo slett ikke om jeg dugde til den stilling. Du hadde jo bare sett meg - og talt litt med meg et par ganger. Så fikk

Ja, angst. Een angst die zo gruwelijk is dat hij alleen maar uit de zee kan komen.

Ellida

Luister, Wangel, het leidt tot niets dat we elkaar en onszelf nog langer leugens vertellen.

Wangel

Doen we dat dan? Meen je nu echt dat we leugenaars zijn?

Ellida

Ja, of we verzwijgen in elk geval de waarheid. Want de waarheid, de zuivere waarheid, is toch dat je naar me toekwam en me kocht.

Wangel

Kocht! Zeg je kocht!

Ellida

Och, ik was immers geen haar beter dan jij. Ik gaf je mijn jawoord en verkocht mezelf aan jou.

Wangel (*gekwetst*)

Ellida, hoe durf je zoiets te zeggen?

Ellida

Maar zo was het toch? Jij kon niet langer omgaan met de leegte in je huis. Je ging op zoek naar een nieuwe vrouw.

Wangel

En naar een nieuwe moeder voor m'n kinderen, Ellida.

Ellida

Dat misschien ook ja, naast dat andere. Hoewel, je wist helemaal niet of ik die rol aankon. Je had me maar een paar keer gezien en wat met me gepraat. Ik beviel je

du lyst til meg, og så –

Wangel

Ja, kall du det kun hva du helst synes.

Ellida

Og jeg, på min side -, jeg sto jo der hjelpeløs og rådløs og så rent alene. Det var jo så rimelig at jeg slo til - da du kom og tilbød deg å forsørge meg for livstid.  
(4. akt)

wel en dus...

Wangel

Ja, noem het zo als jij dat wilt.

Ellida

En ik van mijn kant, ik stond daar zo hulpeloos en radeloos en helemaal alleen. Het was niet meer dan normaal dat ik ja zei toen je aanbood om voor de rest van mijn leven voor me te zorgen.

Merkwaardig is dat voor Bollete, Wangels oudste dochter, hetzelfde scenario dreigt. Ook zij voelt zich niet in haar sas in het milieu waarin ze verblijft (bij haar is het wel de onmogelijkheid tot zelfontplooiing die daarvoor verantwoordelijk is) en daarom gaat ze uiteindelijk in op het voorstel van haar oud-leraar Arnholm:

Arnholm

Kjære Bolette, for Dem torde det kanskje ikke vare så rett lenge, før De får komme ut.

Bolette (*levende*)

Sier De det! Har De altså talt med far om det?

Arnholm

Det har jeg også gjort, ja.

Bolette

Nå, og hva sa han så!

Arnholm

Hm, Deres far er jo så sterkt opptatt av andre tanker i disse dager.

Bolette

Ja, ja, det var jo det samme jeg sa før.

Arnholm.

Men så meget fikk jeg dog ut av ham, at De nok ikke må gjøre regning på noen hjelp fra ham.

Bolette

Ikke!

Arnholm

Lieve Bolette, het duurt misschien niet zo lang voor je hier zelf vertrekt.

Bolette (*levendig*)

Echt ? Heeft u er dus met papa over gepraat?

Arnholm

Inderdaad, ja.

Bolette

En wat zei hij?

Arnholm

Hm, je papa heeft op dit ogenblik zo veel aan zijn hoofd.

Bolette

Ja juist, dat is net wat ik u zo-even vertelde.

Arnholm

Maar wat ik eruit kon opmaken was dat je niet op zijn hulp hoeft te rekenen.

Bolette

Niet...!

Arnholm

Han forklarte mig så innlysende om sine forhold. Mente at slikt noe var rent ut en umulig ting for ham.

Bolette (*bebreidende*)

Og så kunne De enda ha hjerte til å stå her og narre meg.

Arnholm

Det gjorde jeg så visst ikke, kjære Bolette. Det beror helt og holdent på Dem selv om (...) De skal få komme ut i verden. Få lære alt det som De mest har lyst til. Få del i alt det, som De går her hjemme og tørster efter. Få leve livet under lysere vilkår, Bolette. Hva sier De til det?

Bolette (*slår hendene sammen*)

Å, du Store Gud! Men det er jo rent umulig, dette her. Når far hverken vil eller kan, så. For jeg har jo ingen annen i hele verden som jeg kunne vende meg til.

Arnholm

Skulle De ikke kunne bekvemme Dem til å ta imot en håndsrekning av (...) Deres fordums lærer?

Bolette

Av Dem, herr Arnholm! Skulle De være villig til å...?

Arnholm

Å stå Dem bi? Ja, så inderlig gjerne. (...)

Bolette!

Å, så skal jeg da få leve riktig allikevel. Jeg begynte å bli så redd for at livet skulle gå ifra meg.

Arnholm

Det behøver De ikke å engste Dem for, kjære Bolette. Men ellers er der altså ikke noe, som binder Dem, Bolette? Ikke noe slags forhold?

Arnholm

Hij vertelde me heel duidelijk hoe hij ervoor stond. Was van oordeel dat zoiets voor hem absoluut onmogelijk was.

Bolette (*verwijtend*)

En dan vindt u het nog nodig om me voor de gek te houden.

Arnholm

Dat is zeker niet mijn bedoeling, mijn lieve Bolette. Het hangt helemaal van jezelf af of je de wijde wereld in wilt. Alles leren waar je het meest zin in hebt. Alles doen waar je nu zo naar verlangt. Een gelukkiger leven leiden, Bolette. Wat vind je daarvan?

Bolette (*vouwt de handen in elkaar*)

Och, lieve hemel! Maar dat is immers volstrekt onmogelijk. Als papa niet wil noch kan. Want ik heb niemand in de hele wereld tot wie ik me zou kunnen wenden.

Arnholm

En wat als je vroegere leraar je een handje zou willen toesteken?

Bolette

U, mijnheer Arnholm? Zou u bereid zijn om...

Arnholm

Om je bij te staan? Maar al te graag, met raad en met daad.

Bolette

O, dus zal ik toch een echt leven hebben. Alles meemaken waarvan ik begon te vrezen dat ik het nooit zou meemaken.

Arnholm

Daar hoeft je nu niet bang meer voor te zijn, lieve Bolette. Maar er is dus niets wat je hier bindt, Bolette? Geen enkele verplichting?

Bolette

Nei, slett ikke. For den saks skyld kan jeg så godt reise, hvor hen det så skal være.

(...)

Arnholm

I våres fikk jeg et brev fra Deres far. Og i det forekommer der en vending, som brakte meg på den tro at De hadde bevart Deres fordums lærer i – i litt mer enn vennskapelig erindring.

(...)

Bolette

Aldri hadde jeg tenkt meg mulig at noe slikt kunne bli av.

(...)

Arnholm

Jeg skal sørge for at De kommer ut og får se Dem om i verden. Får lære noe som De riktig har lyst til. Får leve under trygge og uavhengige vilkår. (...) Vil De gi avkall på å få se noe av verden utenfor? Gi avkall på at få være med om alt det som De selv sier De går her og tørster efter? (...) Betenk Dem vel, Bolette.

Bolette

Ja, ja, De har så storlig rett, herr Arnholm.  
(5. akt)

Bolette

Nee, helemaal niet. Wat dat betreft kan ik gaan waarheen ik maar wil.

Anholm

In het voorjaar kreeg ik een brief van je papa. En daarin staat een zin die mij liet vermoeden dat je voor leraar van je jonge jaren meer dan alleen vriendschappelijke herinneringen bewaard had.

(...)

Bolette

Ik heb nooit gedacht dat dit me zou kunnen overkomen.

(...)

Arnholm

Ik zal ervoor zorgen dat je hier weggeraakt en de wereld te zien krijgt. En kunt studeren wat je graag wilt. Je zult een veilig en onafhankelijke leven kunnen leiden. (...) Wil je alle hoop opgeven om iets van de rest van de wereld te zien? Ga je de kans vergooien om al die dingen te doen waarvan je zelf zegt dat je er hevig naar verlangt? (...) Denk goed na, Bolette.

Bolette

Ja, ja,... u heeft volkomen gelijk, mijnheer Arnholm.

Dat huwelijk komt er dus aan. Wat hierboven staat is minder dan de helft van de dialoog tussen Arnholm en Bolette. Dat dit gesprek zo veel plaats inneemt in het stuk is voor vele Ibsenkenners moeilijk te verdedigen. Ook beeldhouwer Lyngstrand is er overigens van overtuigd dat een vrouw geen zelfstandig leven, laat staan een eigen artistieke carrière kan/mag ambiëren. Dat blijkt uit een gesprek met dezelfde Bolette:

Lyngstrand

Hun skal også leve for hans kunst. Jeg synes at en kvinne måtte føle seg så inderlig lykkelig ved det.

Bolette

Hm, jeg vet ikke riktig –

Lyngstrand

Jo, frøken, det kan De tro. Det er ikke bare

Lyngstrand

Zij moet haar leven in dienst stellen van zijn kunst. Ik ga ervan uit dat een vrouw zich dan innig gelukkig voelen moet.

Bolette

Hm, dat weet ik zo nog niet...

Lyngstrand

Ja, juffrouw, neem het maar van me aan.

all den ære og anseelse, som hun nyter for hans skyld –. For det synes jeg nesten er det minste å regne for. Men det at hun får hjelpe ham til å skape, - at hun kan lette arbeidet for ham ved å være om ham og hygge for ham og pleie ham godt og gjøre ham livet riktig fornøyet. Det synes jeg måtte være så rent deilig for en kvinne.

Bolette

Å, De vet ikke selv, hvor egenkjærlig De er!

Niet alleen zal ze mee genieten van de eer en het aanzien dat hem te beurt valt, wat naar ik denk, eigenlijk nog het minst belangrijk is. Maar dat ze hem kan bijstaan in zijn werk, dat ze zijn arbeid kan verlichten door bij hem te zijn en voor hem te zorgen en hem het leven aangenaam te maken. Dat moet toch gewoonweg heerlijk zijn voor een vrouw.

Bolette

Och, u weet zelf niet hoe egoïstisch u bent!

Nee hoor: Lyngstrand heeft daar boeken over gelezen...

Maar ondertussen gebeurt er wel wat onmogelijk leek: de zeeman keert terug en Ellida staat voor een verscheurende keuze: zal ze hem volgen (hij wil dat ze uit vrije wil met hem meegaat) of bij Wangel blijven? Wangel zelf heeft vroeger in het stuk Ellida al aangeboden om een tijdje aan de zee te verblijven. Nu probeert hij haar eerst met argumenten en daarna met het uiten van bedreigingen naar de vreemdeling toe voor zich te houden. Wangel heeft wel wat trekken gemeen met Nora's Torvald, maar uiteindelijk beseft hij dat hij haar (misschien) alleen zal kunnen behouden door haar volledig vrij te laten. Op die manier zal de macht die de vreemdeling over haar heeft ook effectief vernietigd worden:

Wangel

Der er ingen annen redning for deg. Jeg øyner i alle fall ingen annen. Og derfor -- derfor så lar jeg handelen nu straks gå om igjen. Nu kan du altså velge din vei – i full, full frihet.

Ellida (*stirrer en stund som mållos på ham*)

Er det sant, -- sant, hva du sier! Mener du det -- av ditt innerste hjerte!

Wangel

Ja, -- av hele mitt innerste, våndefulle hjerte mener jeg det.

Ellida

Og kan du det også! Kan du la det skje!

Wangel

Ja, det kan jeg. Jeg kan det -- fordi jeg elsker deg så høyt.

Wangel

Het is de enige manier waarop je gered kunt worden. Ik zie in ieder geval geen andere uitweg. En daarom, daarom ontbind ik nu meteen de koop die we sloten. Je kunt je eigen weg kiezen. Ik laat je volledig vrij.

Ellida (*staart hem een poosje sprakeloos aan*)

Meen je echt wat je zegt? Meen je dat uit de grond van je hart?

Wangel

Ja, uit de diepste grond van mijn treurend hart.

Ellida

En kun je het ook? Kun je het laten gebeuren?

Wangel

Ja, ik kan het. Ik kan het omdat ik erg veel van je hou.



Ellida (*sakte og bevende*)

Så nær -- og så inderlig -- skulle jeg være kommet inn til deg!

Wangel

Det har årene og samlivet virket.

Ellida (*Slår hendene sammen*)

Og jeg, -- som så lite har sett det!

Wangel

Dine tanker gikk andre veier. Men nu altså, -- nu er du fullt ut løst fra meg og mitt. Og fra mine. Nu kan ditt eget riktige liv -- komme inn på -- på sitt rette spor igjen. For nu kan du velge i frihet. Og under eget ansvar, Ellida.

Ellida (*griper seg om hodet og stirrer frem for seg imot Wangel*) I frihet og -- og under ansvar! Under ansvar også? -- Der er -- forvandling i dette her!

*(Dampskipsklokken lyder atter)*

Den fremmede

Hører du, Ellida! Nu ringer de for siste gang. Kom så!

Ellida (*vender seg imot ham, ser fast på ham og sier med makt i stemme*) Aldri går jeg med Dem etter dette.

Den fremmede

Går du ikke!

Ellida (*kllynger seg opp til Wangel*)

Å, -- aldri reiser jeg fra deg etter dette!

Wangel

Ellida, -- Ellida!

Den fremmede

Altså forbi?

Ellida (*zacht en bevend*)

Beteken ik nu dan zo veel voor je?

Wangel

Onze jaren samen hebben daarvoor gezorgd.

Ellida (*vouwt haar handen samen*)

En ik heb dat amper gemerkt!

Wangel

Jouw gedachten gingen een andere kant op. Maar nu staat het je vrij te doen wat je zelf wilt zonder inmenging van mij en mijn kinderen. Nu kun je zelf richting aan je leven geven, kiezen in vrijheid. De verantwoordelijkheid ligt bij jou, Ellida.

Ellida (*grijpt naar haar hoofd en staart naar Wangel*) In vrijheid en... en op eigen verantwoordelijkheid! Ook op eigen verantwoordelijkheid? Dat verandert alles!

*(De scheepsklok luidt opnieuw)*

De vreemdeling

Hoor je het, Ellida? De scheepsklok luidt voor de laatste keer. Ga met me mee!

Ellida (*keert zich naar hem toe, kijkt hem strak aan en zegt met vaste stem*) Nooit ga ik met u mee, na wat hier gebeurd is.

De vreemdeling

Je gaat niet met me mee!

Ellida (*klampt zich vast aan Wangel*)

Nooit meer ga ik van je weg na wat hier gebeurd is!

Wangel

Ellida! Ellida!

De vreemdeling

Het is dus voorbij?

Ellida

Ja. Forbi for alle tider!

Den fremmede

Jeg ser det nok. Der er noe her som er sterkere enn min vilje.

Ellida

Deres vilje mekter ikke et fnugg over meg lenger. For meg er De en død mann, -- som er kommet hjem fra havet. Og som går dit igjen. Men jeg gruer ikke lenger for Dem. Og jeg drages ikke heller.

Den fremmede

Farvel, frue! (*han svinger seg over havegjerdet*)  
Fra nu av er De ikke annet -- enn et overstått skipbrudd i mitt liv. (*Han går ut til venstre*)

Wangel (*ser en stund på henne*)

Ellida, -- ditt sinn er som havet. Det har både ebbe og flo. Hvorfra kom forvandlingen?

Ellida

Å, forstår du ikke at forvandlingen kom, -- at forvandlingen måtte komme -- da jeg fikk velge i frihet.

Wangel

Og det ukjente, -- det drar deg ikke lenger?

Ellida

Hverken drar eller skremmer. Jeg har kunnet få se inn i det, -- få gå inn til det, -- ifall jeg bare selv hadde villet. Jeg har kunnet velge det nu. Derfor kunne jeg også **forsake** det.  
(5. akt)

Ellida

Ja, voor altijd voorbij

De vreemdeling

Ik zie het wel. Er is hier iets dat sterker is dan mijn wil.

Ellida

U hebt geen greintje macht meer over me. Voor mij bent u een dode man die uit de zee teruggekomen is. En nu naar de zee weerkeert. U boezemt me geen angst meer in. De betovering is verbroken.

De vreemdeling

Vaarwel, mevrouw! (*hij springt over het tuinhek*) Van nu af aan bent u in mijn leven alleen nog een schipbreuk die ik overleefd heb. (*hij gaat links af*)

Wangel (*kijkt haar een poosje aan*)

Ellida, je ziel is als de zee. Ze heeft eb en vloed. Vanwaar deze ommekeer?

Ellida

O, begrijp je dan niet dat deze ommekeer er kwam, dat de ommekeer moest komen toen ik vrij mocht kiezen.

Wangel

En het onbekende trekt je niet langer aan?

Ellida

Het trekt me niet aan en het schrikt me niet af. Ik heb in het onbekende kunnen kijken en had er deel van kunnen uitmaken indien ik dat gewild had. Ik heb kunnen kiezen en daarom kon ik me ervan afkeren.

Fruen fra havet is, net als Lille Eyolf, een van Ibsens optimistischere stukken. Of, zoals Ibsenvertaler Peter Watts het formuleert:

*The Lady from the Sea end[s] ... in unaccustomed peace and sunshine* (Henrik Ibsen, A doll's house and other plays)

*Ellida's cure, or "change of heart" as one might call it, is almost unique in the plays of Ibsen's maturity. I think Lille Eyolf their disastrous motives (...) All of the characters we meet in Dr. Wangels household feel that they are missing out; that they are somehow separated from the life and the love they need and cannot find; and the motive they all share in their different ways is to end that separation before it is too late. Ellida, with her longing for the faroff sea and the dimly-remembered Stranger is the most striking and desperate embodiment of this lost and nostalgic motive. But both of her stepdaughters, Boletta and Hilda, are moved in analogous ways. That is partly because they are in the transition period of youth, when everyone fears that he is missing life; partly because Ellida quite unintentionally makes everyone around her feel lonely and lost. The men all wish to 'join the ladies,' so to speak. Dr. Wangel wants to reach Ellida, who, he fears, is slipping farther and farther away from him; Arnholm, Boletta's old tutor, wishes to reach her, and the young sculptor Lyngstrand, who is dying of tuberculosis, wants to day-dream about pretty ladies day-dreaming about him. (...) Ellida is, first of all, a woman, one of those great women, different as they are from each other, all fail to find satisfaction in the common life around them. I am thinking, of course, of Nora, Hedda, Rebecca West, Mrs. Alving (...) Driven by his love for Ellida and his daughters, the Doctor suffers, in several stages, the painful truths of his own helplessness and Ellida's imprisonment in her blind obsession. He is rewarded with clearer understanding, and at last with Ellida's change of heart, or 'conversion,' as it used to be called. Ellida's change, or conversion, or cure, seems to be due both to what the Doctor can show her, and to what he has given her: he has, in some sense, suffered for her. The miraculous cure is 'proved' when Ellida herself realizes that her cherished 'freedom', which the Doctor gives her at great cost to himself, does not really consist in following her unregenerate passion, as she had assumed, but in the power to choose her own course, according to her new, clarified vision of herself, of other people, and of the real world. (Francis Fergusson, The Lady from the Sea in Contemporary approaches to Ibsen, 1965)*



*foto van Henrik Rafaelsen als Doktor Wangel en Amalie Krogh als Ellida tijdens een repetitie van Fruen fra havet in het Kilden Teater in 2019 (Grimstads Adressetidende, 28.06.2019; foto Tobias Aasgaarden)*

*If The Lady from the Sea is the happiest of Ibsen's mature plays, it is only so without its sinister sub-plot. For juxtaposed with the "celebratory comedy" of the "re-marriage" of the Wangels is the dark drama of Wangels daughter Bolette. (...) Dr. Wangel had promised Bolette that she could attend [Christiania*

University], but his enlightened liberalism vanished when his wife died. Bolette Wangel became her father's housekeeper, and continues to perform this function several years after his remarriage. (...) In the little time she has left from housekeeping, she reads books about the subjects she longs to study and dreams about escaping (...) to the great world (...) The arrival of Arnholm, Bolette's former tutor, provides her with an understanding ear. Voicing her frustration (...) Bolette asks him to remind her father of his promise. But Dr. Wangel (...) tells him that Bolette's university education is "totally out of the realm of possibility."



foto in Grimstad Adresstidende (13.07.2019) van *Fruen fra havet* opgevoerd in Fjærebeia. Bolette (Maren Wallerik Hansen) links; Arnholm (Ulrik Waarli Grimstad). Scène uit het vijfde bedrijf.

When Arnholm reports her father's decision, Bolette's disappointment is short-lived, for the well-off Arnholm insists on providing what her father refuses. Bolette is overjoyed by her old tutor's generosity, but her joy lasts no longer than her prior disappointment, for once she has accepted Arnholm's offer, she is asked to do so as Mrs. Arnholm. Recoiling, she regards this as "unthinkable". But (...) Arnholm is determined to have the young woman whether she wants him or not; her feelings do not matter to him, only her person. He coolly asks whether she would "rather stay here at home and watch life slipping away" than marry him and acquire the education she longs for (...) Trapped, Bolette makes the bargain if she can "live in the world" and "study anything" she wants, Arnholm can have her. Bolette's marriage of convenience differs sharply from those earlier, more conventional Ibsen women (...) Bolette's predecessors were expected to marry for financial security for themselves or for their families, but that Bolette, in order to achieve her dream of learning, must also marry a man she does not love seems even more heinous. (...) Bolette will have to share the bed of a man she views as a "decrepit specimen" (Goo). One cannot believe that the delights of the intellectual life will compensate for being Mrs. Arnholm. (...) Bolette's novel marriage of convenience – trading herself for self-development – is a contradictory bargain that seems as doomed to failure as those of her more conventional predecessors. (...) One of the most common commonplaces about Ibsen is that *The Wild Duck*, the first of the eight "late plays," marks the beginning of the non-polemical playwright" (...) This distinction does not hold with Ibsen's investigations of women. *The Lady from the Sea* continues to dramatize individual women refusing or reinscribing the narrow identities society assigns them in a main and sub-plot that directly oppose each other. (Joan Templeton, *Ibsen's women*, 1997)

